

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

22. Ratio Ediscendi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

num est in vfu, tribus præcipue partibus constare; Institutionibus, Pandectis, & Codicis constitutionibus, qui nunc præcisè Codex nominatur: cui ad extremum quatuor earum liber additus fuit, quæ deinceps per omne Iustiniani Imperium scriptæ sunt, quæ vtrum novellæ, tum authentica dici solent.

Iustiniani libri Tribonianiani Præiora illa omnia, Iustiniano Cæsare mandante, præcipue verò Triboniani suafu, & opera, paulò plus triennij spatio collecta sunt. Hic enim constitutiones imperatorias ex tribus libris, qui Gregorianus, Hermogenianus, & Theodosianus vocabantur, adhibito quodantenus delectu, vnum in librum redegit, quem codicem constitutionum Latine inscripsit.

Adhibitus est ad hoc opus nobilis ille decemvratius, cuius mentione feci lib. 4. c. 10. Vix abijt annus, cum idem Tribonianus, Græcis hominibus, qui tum videbantur iuris prudentiæ laude ceteros anteire, ad societatem laboris Iustiniani iussu adscitis, veterum Iurifconsultorum scripta vniuersa in Principis palatium deportari, atque inde Pandectas confici curavit.

Triboniani & ceterorum iurifconsultorum Exeunte triennio, cum res tota penè pervenisset ad calcem, Iustinianus nouo mandato, institutiones iuris colligi, & scribi voluit ex iuris disciplinæ elementis, quæ antiqui Iurifconsulti tradiderant.

Illustranda Deinde non ita multo post emissi sunt in lucem quinquaginta Digestorum, seu Pandectarum libri.

Pandectarum Institutiones Digestorum libri. Anno vertente, cum iam extarent eiusdem Imperatoris complures de varijs rebus constitutiones, & in his ex, quæ quinquaginta decisiones vulgo nominantur, post superiorem illam codicis editionem promulgatæ, idem Tribonianus, socijs quatuor labori adhibitis, nouissimo Imperatoris iussu, priorem illum, quem diximus, Codicem reconcinandum suscepit, cum, vt postiores constitutiones eundem in librum referrentur, tum, vt quæ ex superioribus mutata, atque abrogata fuissent, eodem ex libro tollerentur.

Codex. Et hæc quidem ad civilis corporis antiqui vniuersalem partitionem, cui tamen postea pro varijs sæculis varia accessere, quæ apud Postleuinum numerata licet inuenire.

Basilijs. Constantin. Leo. Post Iustiniani imperium multis annis, Basilius, Constantinus, & Leo, legum volumen ediderunt *ἡ περὶ ἑσπερον* vocatum, quo leges compendiosè complectebantur, & per epito-

men enarrabant; in quo etiam multa essent reconfusa, Constantinus Harmenopolus omnia supplere, confusa distinguere, ac totum penè opus dissolutum absoluerè conatus est, eundemque titulum *ἡ ἐπιτομή* attribuit, vt *ἡ περὶ ἑσπερον* quoque vocaretur, vel *ἡ ἐκ τῶν παλαιῶν*, quoniam in sex libros erat distributa.

Ratio ediscendi.

CAPVT XXII.

Hæc cum ita sint, & verò ab Iustiniani institutionibus soleant vbi que iuris prudentiæ fundamenta iaci, profectò cuiusmodi hæc fuerint, sperandum est eiusmodi fore, quidquid superstruetur, videlicet ex solidissimis, solidissimum. At soliditatem hanc parient tria: Verborum & sententiarum intelligentia: Tradendi eas ratio pro iuentutis captu, vitæque nostræ breuissimo spatio; pietatis demum, sine qua veritas evertitur, & summum ius summa fit iniustitia, suis quibusque locis accommodatio.

Verborum intelligentia. Ad verborum, & sententiarum intelligentiam cum Latine, tum Græcæ linguæ peritia vtilissima est, ne dicam profus necessaria.

Latina lingua necessaria. Latine linguæ maiestatem, quoniam Iurifconsulti veteres vnâ cum Romanis Imperatoribus mordicus retinuerunt, nisi iuris interpretes, studiosique calluerint, atque adeò adamauerint, sæpissimè errabunt, impingent, somniant, quæ nunquam somniantur, qui leges nobis tradiderunt.

Maiestas Latini sermonis. Magistratus prisca (inquit Val. Max.) quantoperè suam, populique Romani maiestatem retinentes, vt se gesserint, hinc cognosci potest, quòd inter cetera obtinendæ grauitatis indicia, illud quoque magna perseverantia custodiebant, ne Græcis vnquam, nisi Latine, responsa darent, quin etiam ipsa linguæ volubilitate, qua plurimum valent, excussa, per interpretem loqui cogebant non in vrbe tantum nostra, sed etiam in Græcia, & Asia, quo scilicet Latine vocis honos per omnes gentes venerabilior diffunderetur: nec illis deerant studia doctrinæ, sed nulla non in re pallium togæ subijci debere arbitrabantur, indignum esse existimantes, illecebris, & suauitate literarum, Imperij pondus.

& auctoritatem domari. *Hæc ille.*

Sermone Græco (ait Suetonius de Tiberio) Quamquam alias promptus, & facilis, non tamen vsquequaque vsus est: abstinuitque maximè in Senatu, adeò quidem, vt monopolum nominaturus, veniam postularit, quod sibi verbo peregrino vtendum esset, atque in quodam decreto Patrum, cum *ἑκάστη* recitaretur, commutandū censuit, & pro peregrino, nostratè requirendum, vocem aut si nō reperiretur, vel pluribus, vel per ambitum verborum, rem enuntiandam: Militem quoq; Græcè testimonium interrogatum, nisi latine, respondere vetuit.

Eadem ferè de ipso testatur Dio. At de Claudio scribitur, quod splendidum virum, Græciæque prouinciæ principem, verùm latinæ sermonis ignarum, non modo ex albo Iudicum erasit, sed etiam in peregrinitatem redegit.

Verborum
iuris in-
terpretes
quis.

Cum autem Labeo, Vlpianus, Paulus, Scæuola, & reliqui, toti penè in eo sint, vt legum, edictorum, testamentorum, stipulationum verba interpretentur, atque ab ijs decreta sint, opemodum omnia, quæ leguntur in institutionibus, quid assequantur, quibus Latina lingua fuerit barbara, cum ipsi potius, quoniam Latine linguæ barbari fuerint, barbari loco veritatis, ac plerumque iniuriam pro iure sint propagaturi.

Labeo &
eius hono-
rifica cõ-
mendatio.

Labeo, inquit Gellius, iuris quidem ciuili disciplinam principali studio exercuit, & consulentibus de iure publicè respondit, & ceterarumque bonarum artium non expers fuit, & in Grammaticam sese, Dialecticam, literasque antiquiores penetrauerat, Latinarumque vocum origines, rationesque percalauerat: Eaque præcipue scientia, ad enodandos plerosque iuris laqueos, vtebatur. *Hæc Gellius.*

Pandectarum
iuris in-
terpretes
quis.

Legum verò fontes, Pandectas, ante paucos annos, quoniam in hac re (vti mox dicetur) Politianus, Haloander Budæus, Aleciatus, Zasius (qui legi non debet nisi expurgatus) Vigiuglius, Pyrrhus, Antonius Augustinus, qui postea fuit Episcopus Tarraconensis, & reliqui non sudauerant, habebamus corruptissimos; vitæque magna pars comminiscendis vniuersis contumebatur, Latine linguæ incertitia.

Accedit Lexicon quidem, siue dictionarium iuris ciuili extat à varijs vel collectum vel auctum, quod magno vsui solet esse, non

solum tyronibus, verùm etiam ætate, ac frædio prouectis. Sed quoniam ab hæreticis impè scædaturum est, aut illatis hæreticorum Ministrorum auctoritatibus, vt Melanchthonis, & istiusmodi aliarum pestium, aut latentis hæresum inspectione in dedicatorijs epistolis, siue additis ad extremum, opusculis: Idcirco omnino curandum est, vt quæ huiusmodi sunt, prorsus ablegentur.

Vt autem Romana lingua alias ornauit, illustrauit, perfecit, sic vicissim ipsa à Græca ornata, illustrata, perfecta est. Itaque si in reliquis disciplinis (quod alibi ostensum est) necessitas eius apparuit, multò magis in Romanis legibus, iureque ciuili constabit.

Ad explicandas sanè dictiones illas, quæ magnam habent emphasim; ad idiotismum phrasium, quæ ab ea usurpatae sunt, ad menda corrigenda, quæ Typographorum, vel Amanuensium incuria passim irreperunt: ad intelligendos locos, qui planius ab interpretibus vetri poterant; ad declinandos errores, ex Latini sermonis amphibologia, & denique ad eas voces percipiendas, quæ in editionibus Latinis, atque in ipso foro remanserant, nemo paulò perspicacior non intelliget summam Græcæ linguæ utilitatem ac necessitatem. Plenæ sunt Iustiniani Constitutiones, Theophyli, & Constantini, aliorumque Græcorum libri, latinis illis vocibus: *Dominus, Legatarius, Mandatarius, Donatarius.* Et huiusmodi artis vocabulis: quin etiam illis, *κουργός, κουργοποιός, ἱεροστέριος, πέρσας, ἀγάρθ,* & huiusmodi sexcentis, quæ ideo molesta erant Herennio Modestino, dum Græcè Latina (vt ille inquit) iura docebat. Sic Latini Consulti, *Hypoheca, Chirographo, Emphyteusi, Sironia, Heremodicio, Orphanotropho, Xenio, Archigeronte, Diocesi, Epistamate, Thlibis, Cantharidibus,* atque alijs plerisque nominibus Græcis vtuntur. Et notatur propterea vel Politianus, vel Haloander, quod Græcarum Pandectarum notas vel ille non diligentissimè, vel hic te vera nunquam viderit, licet eas se proferte polliceretur. Taceo multa in digestis Græco dicendi genere scripta: quod cum Græca natio venit in Romanam potestatem, linguæ suæ copiam, & artem secum in vrbem intulit. Id quod & Priscianus olim, & Gulielmus Budæus in nostris quoque legibus meminit.

Constat autem Trebonianum ea, quæ à iure-

Iureconsultis Græcè inuenit, scripta, eadem lingua describi curasse, & hodieque in Pandectis Florentinis extare Græca responsa. Authentica quoque ipsa Græcè fuisse scripta, quæ vix paucos ante annos intelligi poterant lingua Græcæ ignorantie. Duodecim verò legum tabulas maxima ex parte è Græcia delatas, quemadmodum & philosophiam, omnesque ingenuas artes, quæ Iuriconsulto maxime congruunt, Græcè fuisse traditas. Græca idèò ut cum latinis semper coniungeret, Tullius filio erat auctor. Norunt omnes Marcum Catonem Censorium, eundem Oratorem, eundem historię conditorem, eundem iuris, eundem rerum rusticarum peritissimum, inter tot operas militiæ, tantas domi contentiones, rudi seculo literas Græcas, senem etiam ætareque iam declinè didicisse. Hinc fit ut interpretes Græci, etsi Romanæ antiquitatis ignorantie labi potuerunt, & adeò lapsi sunt, magno tamè præsidio fiat ijs, qui in hac disciplina cupiunt excellere. Sanè Græca lingua familiaris fuit Modestiano, Papiniano, & Scauola, alijsque omnibus, è quorum libris digesta concripta sunt, ac quæ nunc omnium manibus tenentur, cum addiscuntur breuiore temporis spatio, tum eorundem interpretationibus magnopere iuuamur ad ea, quæ amissimus, restituenda.

Atqui Theophylo, præter non ita multos in eadem antiquitate lapsus, qui Iustiniani institutiones verè in Græcam linguam, nullo alio ad eos libros intelligendos esse aptiorem, scripsit Antonius Augustinus, ac reliqui postea comprobauerunt.

Quod verò ad rerum interpretationem attinet, inter plurimos interpretes qui institutiones Iustiniani explanauerunt, petendam maxime existimat Possennius istorum studiorum rationem ex Syluestro Aldobrandino, & Viglio Zuichemo, quibus si quis addere voluerit Ioachimum Mynsingerum, & Franciscum Hotomannum, meminere, ne manum admoueat ijs, qui Ecclesiæ permisi-

si non sunt editi, neque emaculati: Sed de his, & cæteris auctoribus qui volet, illum consu-

* *

De forma Ciuilis Eloquentiæ.

C A P V T XXIII.

NVnc ad formam, & characterem dicendi in hoc forensi genere à prudentibus viris tractum venio, de qua re cum in eo libro, quem de stylo conscripsi, non pauca dixerim, tota hæc tractatio breuior futura est, & ciuilis eloquentiæ limitibus circumscripta.

Atque ut ea tantum attingam genera, quæ nunc spectatissima sunt apud omnes, duas potissimum eius eloquentiæ, quæ nunc in foro, & vita ciuili regnat, lectas esse video: Alij enim orationes inftar commentariorum scribunt ex magna linguarum atque testimoniorum sylua congestas, ut amplam speciem doctrinæ præferant, Alij vero dicendi genus longe dispar conlectantur accuratum, subtile, elimatum, suauem, optimis sensibus affluens, magno verborum delectu illuminatum, & venusta periodorum concinnitate vadiq; circumtonsum, quod est minus habeat doctrinæ ostentationis, minus tamen habet ineptiarum.

Quærunto igitur adolescentes cui potissimum stylo insistere debeant: nec desunt utrimque rationes, quæ in diuersa suspensos animos abripiant. Nam quod ad primum dicendi genus attinet, magnam concitat doctrinæ opinionem, quæ vna res hominum auribus suauissimè blanditur, magnam habet admirationem, cum in vnâ orationem videmus omnium fermè sæculorum lumina confluisse.

Loquuntur vnus hominis ore tot veteres, & sua quisque vernacula loquitur, resonant vndique varia idiomata, Græca, Latina, Hebraica, interdum Chaldaica, & Arabica, quibus Italica, & Hispanica non raro admiscuntur. Non est iam fabula *tricornis Geryon*, quem temis loquentum linguis mythologi confixerunt. Audimus vno hominis ore tot peregrinas voces, & eius monstrum varietatem miremur sile superatam.

Afferuntur præterea auctores tam diuersi, tam ignoti, tam abditæ, qui postliminio in lucem sæculorum redeunt, tam lectæ pronuntiantur sententiæ, tam exquisitæ rerum obser-

Eloquentia in duas sectas conuicta.

Doctorum oratio magnam habet speciem.